

**БЪЛГАРСКА
СТОПАНСКА
КАМАРА**

съюз на българския бизнес

Изх. № 02-00-32/27.6.2016 г.

НАРОДНО СЪБРАНИЕ
Вх. № *КИП-616-01-3*
дата *28.06.2016* г.

913

ДО

Г-Н ПЕТЪР КЪНЕВ

ПРЕДСЕДАТЕЛ

**НА КОМИСИЯТА ПО ИКОНОМИЧЕСКА
ПОЛИТИКА И ТУРИЗЪМ КЪМ ЧЕТИРИДЕСЕТ И
ТРЕТО НАРОДНО СЪБРАНИЕ**

ОТНОСНО: Закон за изменение и допълнение на Закона за професионалното образование и обучение

УВАЖАЕМИ Г-Н КЪНЕВ,

Приложено Ви изпращам Становище на Българска стопанска камара относно проект на Закон за изменение и допълнение на Закона за професионалното образование и обучение, което през месец май 2016 г. сме изпратили в Министерството на образованието и науката. С удовлетворение установихме, че в настоящия вариант са отразени по-голямата част от нашите бележки и препоръки.

В допълнение Ви изпращам и Становище на Българска стопанска камара относно състоянието на професионалното образование и обучение и предложения на мерки за неговото оптимизиране.

БОЖИДАР ДАНЕВ

Изпълнителен председател

СТАНОВИЩЕ

относно проект на Закон за изменение и допълнение на Закона за професионалното образование и обучение, публикуван за обществено обсъждане

Предлаганите промени в ЗПОО по никакъв начин не създават условия за развитие на професионалното образование и обучение (ПОО) в България – те са козметични и не водят до положителни промени в средата или в самата система за ПОО.

БСК многократно е правила своите предложения, касаещи въвеждането на т.нар. дуално обучение, част от които са:

- изграждане на добре работеща система за професионално и кариерно ориентиране още в ранните класове на образователната система, работеща с учениците, с техните родители и с бизнеса;
- разясняване в обществото на пряката връзка между качествено (актуално и практически насочено) професионално образование и обучение със заетостта на младите хора, бъдещите им доходи и перспективите за кариерното им развитие;
- законови промени, касаещи трудовото законодателство (трудова договор с непълнолетни), финансови облекчения и стимули за работодателите, участващи във финансирането на системата, участие на работодателите в съставянето на учебните планове и програми на обучението в работна среда;
- държавните образователни стандарти по професиите да бъдат основани на професионални стандарти (компетентностни модели);
- издръжката на системата на дуалното обучение да става със средства от държавния бюджет; от работодателите; от европейски източници;
- радикално реструктуриране на програмите за заетост и оперативни програми РЧР и НОИР;
- изграждане на действащи хоризонтални връзки между министерствата, свързани с качеството и структурата на работната сила, а оттук и с дуалното обучение – МОН, МТСП, МИЕ, други отраслови министерства;
- изработване на регионални анализи и на тяхна основа - на регионални баланси, съдържащи възможността за развитие на индустрията и селското стопанство в съответния регион и обезпечеността с работна сила (квалификационен профил на населението, население в работоспособна възраст, професионални училища, ВУ, доставчици на обучение);
- областните инспекции по труда по облекчен режим да издават разрешение за приемане на работа на лица от 16 до 18 години, съгласно чл. 303, ал. 3 от Кодекса на труда за учениците, включени в дуално обучение;
- критериите, на които трябва да отговарят предприятията от индустрията или селското стопанство, предоставящи работни места за дуално обучение;
- обучение на представителите на предприятията (консултанти, тренери, ментори, коуч партньори), които активно ще участват в процеса на обучение на работното място;
- разделяне на учебното съдържание на модули (единица резултат от ученето) и въвеждане на кредитна система;
- освен възможността за получаване на квалификационна и образователна степен да се осигури и възможност за получаване САМО на квалификационна

степен (без образователна, но с натрупване на кредити за придобиване на образователна степен) – за хора, напуснали образователната система и без възможности за повишаване на образователната си степен;

- възможност за валидиране на професионални компетенции за получаване на квалификация; възможност за валидиране на единица резултат от ученето;
- участие на работодателите (чрез техни браншови организации или други сдружения) в системата за оценяване (външно оценяване) на работещите ученици.

Допълнително внасяме подробно становище на БСК относно състоянието на професионалното образование и предложения на мерки за неговото оптимизиране.

Във връзка с публикувания за обсъждане Проект на Закон за изменение и допълнение на Закона за професионалното образование и обучение, Българска стопанска камара – съюз на българския бизнес прави следните бележки и предложения:

1. Общи предложения – в целия текст терминът „самостоятелно“ да се замени с термина „информално“.

Мотив: Осигурява се съответствие с чл. 166 от Закона за предучилищното и училищното образование.

В целия текст да отпадне текстът „Закона за народната просвета и Правилника за прилагане на закона за народната просвета“ и да се замени с текст „Закона за предучилищното и училищното образование“.

2. § 7. В чл. 10, ал. 3, т. 2 да отпадне „продължаващо“.

Мотив: Продължаващото професионално обучение е регламентирано в рамкова програма Е, чл. 10, ал. 3, т. 6 от ЗПОО. Този текст ще доведе до дублиране на съдържанието на двете рамкови програми – Б и Е.

3. § 13. В чл. 14б, ал. 1 думата „план“ да отпадне.

Мотив: За обучението на лица над 16 г. не е подходящо да се използва термин „план-прием“, тъй като при обучение на лица над 16 г. за придобиване на професионална квалификация не се прави прием по предварително одобрен план..

4. §17. В чл. 17, ал. 3 да се добавят форми „дистанционна, комбинирана“.

Мотиви: Предложението е в съответствие с разпоредбите на чл. 106 от Закона за предучилищното и училищното образование и действащата практика при обучение на лица над 16-годишна възраст. Тези форми осигуряват възможност за гъвкаво провеждане на процеса на обучение, което е от значение за заетите и за безработните лица.

5. § 44. Предлагаме да отпадне от предложението ал. 5 на чл. 40а „(5) Печатът с изображение на държавния герб върху документите, издавани от централните за

професионално обучение се полага в Националната агенция за професионално образование и обучение при условия и по ред, определени в правилника за дейността ѝ.“

Предлагаме да се включи текст на мястото на отпадналия: „Центровете за професионално обучение полагат обикновен кръгъл печат на юридическото или физическото лице, носител на лицензията, върху документите по чл.38 ал. 2, т. 3 и ал. 3 и по чл. 40, ал. 7, т. 2. Кръгъл печат се полага и върху дубликатите на тези документи;“

Мотиви: Полагане на печат от НАПОО на всички издавани от ЦПО документи би довело до значително забавяне при издаване на документи, административен хаос, неспазване на срокове по национални и международни проекти, по които се извършва обучение, значителни допълнителни разходи. В случай, че този текст се приеме, има голяма вероятност той да не е работещ, което да доведе до блокиране на цялата система за професионално обучение на възрастни.

5. §41. В чл. 37, ал. 2 да отпадне „и на работниците и служителите“.

Мотив: Процедурата по съгласуване на изпитните задания с представителите на работодателите и на работниците и служителите би довела до блокиране на провеждане на изпитите. Освен това не е изяснено тълкувателно кои точно работодатели и работници и служители се има предвид – национално представителни, регионални, браншови, от местни предприятия, работещи съвместно с обучаващата институция и т.н.

Българска стопанска камара

София, 12 май 2016 г.

**Становище на Българска стопанска камара
относно състоянието на професионалното образование и обучение и
предложения на мерки за неговото оптимизиране**

I. Проблеми в професионалното образование и обучение.

1. Дефицит на кадри със средно професионално образование:

- по данни от проучвания на БСК, около 65% от работодателите заявяват, че имат сериозен проблем с намирането на кадри със средно професионално образование;
- задълбочава се недостига за около 170 професии (СППОО) и длъжности със средна квалификация - оператори на машини и съоръжения, техници, технолози, механици, монтьори, заварчици, стругари, шофьори, кранисти, готвачи и др.;
- този дефицит се възприема най-осезателно в добивната, химическата, металургичната, дървопреработващата и хранително-вкусовата промишленост, машиностроенето, строителството, енергетиката, транспорта, сервизната поддръжка на автомобили, търговията и услугите, хотелиерството и ресторантьорството;
- най-изострен е недостига на кадри със средно професионално образование в регионите Пловдив, Варна, Бургас, Стара Загора, Ямбол, Благоевград и др.

2. Непривлекателност на средното професионално образование и кариерното ориентиране:

- за дванадесет години броят на учениците в професионалните гимназии намалява с около 30%;
- засилва се тенденцията на „бягство“ на младите хора, особено от професии свързани с промишлеността;
- към преобладаващата част от професионалните гимназии се насочват млади хора с нисък успех и липса на мотивация;
- поради нисък интерес и неизпълнен прием се закриват паралелки и гимназии с развита материална база и с доказан капацитет за обучение по важни за индустрията професии и квалификации;
- изградената с европейски средства мрежа от центрове за кариерно ориентиране (не само към МОН), работи напълно неефективно;
- липсват политики за ранно кариерно ориентиране с оглед привличане в различни форми на професионално обучение на застрашените от отпадане и отпадналите от училищната система;
- няма адаптирана към потребностите на учениците информационна система с база данни за особеностите на пазара на труда, за структуроопределящите предприятия в регионите, за особеностите на отделните професии, която да подпомага тяхното кариерно ориентиране и преход от учене към работа;
- няма информационна система с база данни за завършилите професионални гимназии, която да подпомага работодателите при наемането им на работа.

3. Неефективен план-прием на ученици и модел на финансиране на професионалното образование и обучение:

- не е създадена работеща система за средносрочно и дългосрочно прогнозиране на потребностите от квалификации (на регионално и секторно ниво), с която да е обвързан държавният план-прием в професионалните гимназии;
- държавният план-прием не се базира на проучване на потребностите от професионално образование и обучение по приоритетни държавни икономически и обществени сфери, а обслужва намерения на професионални гимназии и училища за запълване на техния капацитет;
- мрежата от професионални гимназии не отговаря на профила и потребностите на отделните регионални икономики;
- на лице е неурегулирана конкуренция между различните видове училища, от която основен губещ са професионалните гимназии; неоправдано нарастващ брой паралелки в езиковите гимназии, общообразователните и други „елитни“ училища;
- необяснимо забавяне на въвеждането на поднормативната уредба, относно „защитените от държавата професии“;
- с делегираните бюджети ученикът се превръща в „пари“, не се прилага смесен модел на финансиране (допълнителни критерии), по подобие на висшите училища;
- отсъстват стимули и облекчения при инвестиции от страна на работодателите в професионалното образование; няма достатъчно ефективни нормативни предпоставки и насърчения за работа по съвместни проекти, за публично частно партньорство между бизнеса и образованието, за създаване на квалификационни фондове и квалификационни клъстери;

4. Влошено съдържание и качеството на професионалното образование и обучение:

- претоварени и небалансирани учебни програми, разнопосочни предмети, голям обем материал, побран в малък брой часове, нисък дял на часовете по технически и специални предмети и по практическа подготовка;
- остарели и/или липсващи учебници и методически помагала по специалните предмети;
- ограничено приложение на модулната организация; отсъствие на системи за кредити, които да бъдат приложими при прехода от професионално образование във висше образование;
- практическото обучение на учениците изостава от динамиката в технологичното развитие и модернизацията на предприятията и секторите; производствената практика е формална и често практическите умения не се създават в реална работна среда;
- недобро качество на професионалната подготовка по високотехнологични професии;
- няма достатъчно развити добри практики за сътрудничество и взаимодействие между професионалните гимназии и висши училища;
- няма външна система за оценка на качеството на професионалното образование, която да включва обратна връзка от работодателите и от реализираните се в професията млади хора;
- държавно образователните изисквания не се осъвременяват своевременно, в съответствие с динамиката в изискванията на пазара на труда и професионалните стандарти на бизнеса;
- списъкът за професиите за професионално образование и обучение не е актуализиран в достатъчна степен;
- съдържанието и изискванията към придобиването на четвърта и пета квалификационна степен по Националната квалификационна рамка са недостатъчно приложими в практиката;

- няма научно-изследователска дейност в областта на професиите и професионалното образование;
- професионалните гимназии не са мотивирани за активно участие в неформалното обучение и мрежата за „учене през целия живот“; системата за валидиране на неформално придобити знания, умения и компетентности не е достатъчно популярна и се приема, като тромава и бюрократична;
- няма достатъчно гъвкави форми на придобиване на професионална квалификация, без това да се обвързва с образователното ниво.

5. Педагогическите кадри в професионалното образование и обучение:

- задълбочава се тенденцията на „застаряване“ и феминизиране на преподавателския състав в професионалното образование; за 15 години броят на младите учители (до 34 г.) е намалял от 23% на около 8%; в следващите 7 – 10 г. ще се пенсионира над 50% от учителите в професионалните гимназии;
- остаряла и неактуализирана базова теоретична и практическа подготовка на преподавателите; липса на познания за нови техники и технологии прилагани в съвременните производства;
- няма регламент и условия за задължителна периодична квалификация на учителите и особено на преподавателите по специални предмети;
- нисък престиж и продължаващ отлив на висококвалифицирани кадри от учителската професия;
- не са създадени условия за обмен на кадри и възможности на специалисти от предприятия, научни работници и преподаватели от висшите училища да осъществяват част от обучението по високотехнологичните професии;
- не се развиват регионални и държавни социални политики за подкрепа и привличане на млади учители – преференциални кредити, осигуряване на целеви средства за наем и купуване на жилища и др.;
- на лице е конфликт на интереси при учители, които провеждат професионално обучение срещу заплащане в ЦПО с учебни програми и учебни зали за теория и практика на професионални училища, в които преподават.

6. Основни рискове при въвеждането на обучение чрез работа (дуално обучение):

- няма регламентирани икономически и други стимули за работодателите при въвеждане на дуално обучение;
- не са уредени нормативно множество оперативни въпроси: договорни отношения между страните; обезщетения за неспазени договори; специални изисквания към предприятията и работните места, предоставяни за дуално обучение; промяна на работното място и командироване на обучаващи се; квалификация и сертифициране на наставниците; минимален кредит от време за изпълнение на задълженията от страна на наставниците; контрол на изпълнението на ангажиментите по договорите за дуално обучение и пр.;
- няма методически материали и помагала;
- не са осъществени достатъчно проучвания за условията, препятствията и нагласите на работодателите, професионалните гимназии, учениците и родителите в България към въвеждането на дуалното обучение;

- не е регламентирана форма на дуално обучение, чрез която да се придобива само квалификация, без образователна степен, подходяща за ранно отпадналите от училище и лицата с основно и по-ниско образование;
- разяснителната кампания се води в „общ план“, под формата на конференции, предимно на национално ниво, без ясно идентифициране и съобразяване с информационните канали, потребностите и интересите на целевите аудитории;
- няма информационни портали свързани с условията и предимствата на дуално обучение.

7. Неефективно използване на публичното финансиране за провеждане необходимата реформа в системата на професионалното образование

- Риск от използване на европейското финансиране за поддържане на статуквото и., а не за провеждане на реална реформа в интерес на всички заинтересовани страни финансирайки проекти;
- Липса на устойчивост на резултатите след края на изпълнение на проектите.

II. Предложения на БСК относно прилагането на мерки за оптимизиране на професионалното образование и обучение

1. Стратегическо реструктуриране и усъвършенстване на системата и инфраструктурата на професионално образование и обучение:

- Преразглеждане и актуализиране Стратегията за развитие на професионалното образование и обучение;
- Създаване на дирекция „Професионално образование и обучение“ към МОН;
- Създаване на обществен съвет по проблемите на професионалното образование и обучение към МОН;
- Оптимизиране мрежата от професионални гимназии на регионален принцип и осъществяване на постепенен преход към тяхното подчинение на органите на местното самоуправление;
- Преразглеждане системата за финансиране на професионалните гимназии чрез съчетаване на делегираните бюджети с допълнителни критерии относно дефицитността, потребността на регионалната икономика от съответната квалификация, качеството на обучение и реализация;
- Създаване на система за рейтинг на професионалните гимназии;
- Насърчаване създаването на регионални програми за сътрудничество между образованието, бизнеса и местната власт в развитие на материално-техническата база на професионалните гимназии;
- Допълване и усъвършенства на нормативната уредба с цел насърчаване на инициативите на работодателите и местната власт за създаване на секторни и регионални квалификационни фондове и клъстери за професионално обучение;

2. Повишаване привлекателността на професионалното образование:

- Осъществяване на национални и регионални проучвания на мотивите и бариерите на младите хора за насочване към професионално образование;
- Разработване на национални и регионални програми, насърчителни мерки и стимули за ориентиране на младите хора към „непрестижни“, но важни за икономиката професии;
- Проучване на европейски практики и внедрят модели и системи за социално партньорство в ранното ориентиране на децата към професии, характерни за регионалната икономика;
- Усъвършенстване на извън класните форми на обучение, насърчаване провеждането на конкурси, олимпиади, състезания по научни дисциплини и професии;
- Разширяване на базата данни и функционалностите на Националния портал за кариерно ориентиране на учениците (регионални карти на пазара на труда, профили на водещи предприятия и пр.).

3. Балансиране търсенето и предлагането на квалификации:

- Създаване и внедряване на система за определяне и прогнозиране на потребностите от квалификации за нуждите на регионалната икономика;
- Регламентиране критериите за определяне и въвеждане Списък на защитените от държавата професии, включени в СППОО;
- Внедряване опита на европейските страни при определяне и партньорско договаряне на секторни квалификационни рамки;
- Регулране на държавния план-прием с цел преустановяване на неоправданото нарастване на паралелките в езиковите и други видове училища за сметка на приема в професионалните гимназии;
- Актуализиране Списъка на професиите за професионално образование и обучение и привеждане в съответствие с Националния класификатор на професиите и длъжностите;
- Преразглеждане и актуализиране на Националната квалификационна рамка в частта и за изискванията към четвърта и пета квалификационна степен.

4. Повишаване качеството на професионалното образование и обучение:

- Внедряване на система за външно оценяване на качеството на професионалното образование и обучение;
- Нормативно регламентиране на процедури за одит от страна на работодателите на качеството на професионалното образование и обучение;
- Предприемане на мерки за насърчаване включването на научни дейци, академични преподаватели и специалисти от практиката в създаване на учебници и методически помагала по изучаването на специални предмети;
- Осъвременяване на ДООИ в съответствие с изискванията на пазара на труда и професионалните стандарти на бизнеса;
- Създаване и внедряване на система за управление на учебните планове и програми в съответствие с резултатите от ученето (регламентирани в ДООИ) и изискванията на пазара на труда;
- Оптимизиране на учебните планове и програми на професионалните гимназии, като се увеличат часовете по специалните предмети, изучаване на втори език и практическа подготовка.

5. Въвеждане на системата за дуално обучение:

- Нормативно регламентиране на стимули и насърчения за работодателите, инвестиращи в системата на професионалното образование и участващи във въвеждането на дуалното обучение;
- Приемане на отделен закон за дуалното обучение, който да се хармонизира и съгласува с останалите нормативни актове;
- Създаване на система за регистрация на предприятията и работните места предоставени за провеждане на дуално обучение;
- Създаване на национален регистър на договорите за дуално обучение;
- Създаване на система за сертифициране на наставниците в дуалното обучение;
- Разработване на методически материали и указания в помощ на гимназиите и предприятията провеждащи дуално обучение.
- Създаване на национален (регионални) информационен портал за дуално обучение.

6. Усъвършенстване на педагогическите кадри.

- Въвеждане на регламент за задължителна периодична квалификация на преподавателите в системата на професионалното образование;
- Разработване и внедряване на модели за партньорство между висшите училища, бизнеса и професионалните гимназии в осъвременяването на познанията на преподавателите по техника и технологии, прилагани в съвременната индустрия;
- Регламентиране възможностите за обмен на кадри, специалисти от предприятия, научни работници и преподаватели от висшите училища да осъществяват част от обучението по високотехнологичните професии;
- Приемане на национални и регионални програми за насочване на млади специалисти към учителската професия.

7. Ефективно използване на публичното финансиране за провеждане необходимата реформа в системата на професионалното образование

- Осигуреното финансиране по линия на новата ОП НОИР дава уникален шанс партньорството между всички заинтересовани страни да бъде реализирано, така че да доведе до реална промяна и постигане на качествени и устойчиви във времето резултати. Европейското финансиране трябва да се използва директно за реализиране на реформи, а не за поддържане на статуквото.

За реализиране на посочените действия и мерки, законодателните промени са само една първа стъпка за преодоляване на предизвикателствата пред системата на професионалното образование в България. Тяхното разрешаване изисква интегрирани и целенасочени действия на всички заинтересовани страни: Министерство на образованието, професионалните училища, бизнесът и работодателските организации, учениците и техните родители.

Българска стопанска камара

София, 21 юни 2016 г.